Земельне право

УДК 341.171:349.6:504

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18877430>

**Ліси як об'єкт сучасного екологічного та кліматичного права:
міжнародні стандарти, право Європейського Союзу та національна
модель України**

Ленгер Яна Іванівна,

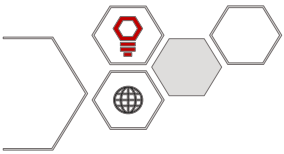
доктор юридичних наук,

професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та
міжнародного права Волинського національного університету
імені Лесі Українки, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2666-9709>

Прийнято: 20.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу лісів як об'єкта сучасного екологічного та кліматичного права в умовах глобальних екологічних трансформацій. Обґрунтовується теза, що у XXI столітті ліси виходять за межі традиційного ресурсного розуміння та набувають значення ключового елемента екосистемної, кліматичної й продовольчої безпеки. Актуальність дослідження зумовлена прискоренням зміни клімату, деградацією природних екосистем і необхідністю формування ефективних правових механізмів охорони та відновлення лісів.

У статті проаналізовано міжнародні підходи до правового регулювання лісів, зокрема в межах діяльності Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, а також сучасні тенденції глобальної динаміки лісових площ на основі даних Глобальної оцінки лісових ресурсів. Значну увагу приділено підходам права Європейського Союзу, які характеризуються міжгалузевістю,

інтеграцією лісової політики у кліматичне, екологічне та торговельне регулювання, а також посиленням екстериторіального виміру охорони лісів.

Досліджено Лісову стратегію Європейського Союзу до 2030 року, механізми обліку викидів і поглинання парникових газів у секторі землекористування, змін землекористування та лісового господарства, а також регламент щодо продукції, вільної від знеліснення та деградації лісів. Доведено, що зазначені інструменти формують нову модель правового регулювання лісів, орієнтовану на поєднання екологічних, економічних і соціальних цілей.

Окремо розглянуто правовий статус лісів у законодавстві України та євроінтеграційний контекст розвитку національного лісового й екологічного права. Зроблено висновок про поступову конвергенцію міжнародних, європейських і національних підходів до охорони та сталого управління лісами, що створює правові передумови для гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу та посилення ролі лісів у забезпеченні екологічної і кліматичної безпеки.

Ключові слова: ліси; лісове господарство; екологічне право; кліматичне право; сталий розвиток; право Європейського Союзу; лісова політика; охорона довкілля; знеліснення.

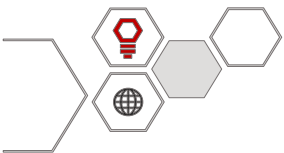
Forests as an Object of Contemporary Environmental and Climate Law: International Standards, European Union Law, and the National Legal Framework of Ukraine

Yana Lenher,

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Constitutional, Administrative and International
Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-2666-9709>

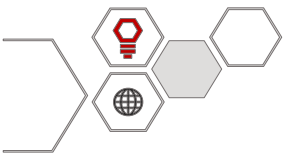

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of forests as an object of contemporary environmental and climate law in the context of global environmental transformations. It substantiates the thesis that in the twenty-first century forests go beyond the traditional resource-based understanding and acquire the significance of a key element of ecosystem, climate, and food security. The relevance of the study is determined by the acceleration of climate change, the degradation of natural ecosystems, and the need to develop effective legal mechanisms for the protection and restoration of forests.

The article analyses international approaches to the legal regulation of forests, in particular within the framework of the activities of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, as well as current trends in global forest-area dynamics based on data from the Global Forest Resources Assessment. Special attention is paid to the approaches of European Union law, which are characterised by an intersectoral nature, the integration of forest policy into climate, environmental and trade regulation, and the strengthening of the extraterritorial dimension of forest protection.

The study examines the EU Forest Strategy for 2030, the mechanisms for accounting greenhouse gas emissions and removals in the land use, land-use change and forestry sector, as well as the EU regulation on deforestation-free products. It is demonstrated that these instruments form a new model of legal regulation of forests, oriented towards balancing environmental, economic and social objectives.

Particular attention is given to the legal status of forests under Ukrainian legislation and the European integration context of the development of national forest and environmental law. The article concludes that there is a gradual convergence of international, European and national approaches to forest protection and sustainable forest management, which creates legal preconditions for the harmonisation of Ukrainian legislation with European Union law and for strengthening the role of forests in ensuring environmental and climate security.

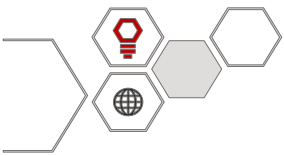
Keywords: forests; forestry; environmental law; climate law; sustainable development; European Union law; forest policy; environmental protection; deforestation.

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена поглибленням глобальних екологічних і кліматичних криз, які дедалі більше впливають на стабільність природних систем, соціально-економічний розвиток держав і функціонування правопорядків. Зміна клімату, деградація земель, зменшення площ природних екосистем і втрата біорізноманіття набули системного характеру, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до використання та охорони природних ресурсів, зокрема лісів.

У сучасних умовах ліси виконують не лише ресурсну або господарську функцію, а й виступають ключовими елементами кліматорегулювання, підтримання екосистемної рівноваги та забезпечення продовольчої безпеки. Водночас масштаби та наслідки знеліснення свідчать про обмеженість суто адміністративних або економічних інструментів охорони лісів і підкреслюють необхідність посилення ролі права як регулятора екологічних процесів.

Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з формуванням багаторівневої системи екологічного врядування, у межах якої взаємодіють міжнародні стандарти, право Європейського Союзу та національні правові системи. Для України, яка реалізує курс на європейську інтеграцію та одночасно стикається з додатковими екологічними викликами, пов'язаними з воєнними діями та післявоєнним відновленням довкілля, питання правового забезпечення охорони та відновлення лісів має стратегічне значення.

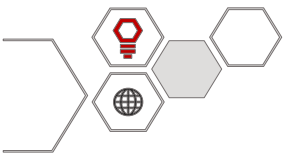
Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів

пізнання. Зокрема, використано системний метод, що дозволив розглянути ліси як комплексний об'єкт екологічного та кліматичного права у структурі багаторівневого екологічного врядування. Порівняльно-правовий метод застосовано для аналізу підходів до правового регулювання лісів у міжнародному праві, праві Європейського Союзу та законодавстві України. Формально-юридичний метод використано для дослідження нормативно-правових актів і визначення правового статусу лісів у національному правопорядку. Також застосовано метод правового моделювання та узагальнення, що дозволило окреслити напрями вдосконалення правового регулювання лісових відносин у контексті європейської інтеграції.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку екологічного та кліматичного права характеризується трансформацією підходів до правового регулювання природних ресурсів, у межах якої ліси перестають розглядатися виключно як об'єкт господарського використання та набувають статусу комплексного елемента глобальної екологічної безпеки. Посилення кліматичних ризиків, деградація екосистем і зростання антропогенного навантаження на довкілля актуалізують необхідність перегляду традиційних моделей правового регулювання лісових відносин та впровадження екосистемно орієнтованих підходів до управління природними ресурсами.

У практичному вимірі ця проблема пов'язана з виконанням державами міжнародних кліматичних зобов'язань, забезпеченням балансу між економічним розвитком і збереженням природного середовища, а також із формуванням ефективних правових механізмів протидії знелісненню. Для України зазначене питання має особливу вагу в умовах європейської інтеграції та післявоєнного відновлення довкілля, оскільки адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу вимагає системного

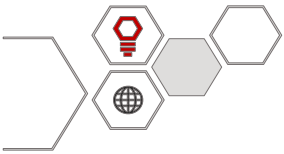
переосмислення правового статусу лісів і вдосконалення механізмів їх охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового регулювання лісів активно досліджується у межах міжнародного екологічного та кліматичного права, де значну роль відіграють аналітичні матеріали Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, що формують сучасну методологію оцінювання лісових ресурсів та екосистемних функцій лісів. У науковій літературі дедалі більше уваги приділяється інтеграції лісової політики у ширший контекст кліматичного врядування, розвитку концепції сталого управління лісами та впровадженню екосистемного підходу до природокористування.

У межах права Європейського Союзу дослідження зосереджені на міжгалузевій природі регулювання лісів, взаємодії екологічного, кліматичного та торговельного законодавства, а також на аналізі нових правових інструментів, спрямованих на запобігання глобальному знелісненню. Водночас українська правова доктрина традиційно акцентує увагу на правовому режимі лісів, питаннях їх використання та охорони, що зумовлює необхідність розширення досліджень у напрямі інтеграції кліматичних аспектів у національне екологічне право.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, низка аспектів правового регулювання лісів залишається недостатньо дослідженою. Насамперед це стосується комплексного аналізу лісів як об'єкта одночасно екологічного і кліматичного права, а також визначення їх місця у системі багаторівневого екологічного врядування. У науковій літературі бракує системних досліджень, які б поєднували міжнародні стандарти, правові механізми Європейського Союзу та національне законодавство України в єдиній аналітичній площині.

Недостатньо розкритими залишаються питання впливу екстериторіальних регуляторних механізмів ЄС на національні правові

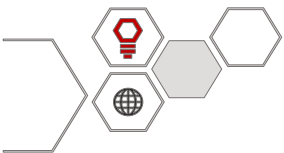

системи, а також роль лісів у досягненні кліматичної нейтральності та реалізації принципу недопустимості екологічного регресу. Це обумовлює необхідність поглибленого дослідження правової природи лісів із урахуванням сучасних глобальних викликів і тенденцій розвитку міжнародного екологічного права.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне дослідження правової природи лісів як об'єкта сучасного екологічного та кліматичного права через аналіз міжнародних стандартів, підходів права Європейського Союзу та законодавства України. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити теоретико-правові засади розуміння лісів у системі екологічного та кліматичного регулювання;
- проаналізувати міжнародні підходи до оцінювання ролі лісів у забезпеченні сталого розвитку;
- дослідити правові механізми Європейського Союзу у сфері охорони лісів та їх взаємодію з кліматичною політикою;
- визначити особливості правового статусу лісів у законодавстві України та окреслити напрями його вдосконалення у контексті європейської інтеграції.

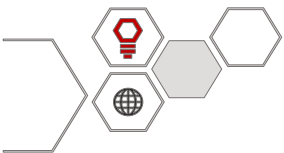
Виклад основного матеріалу. Сучасні міжнародно-правові підходи до регулювання лісів формуються під впливом концепції сталого розвитку, у межах якої ліси розглядаються як ключовий елемент підтримання кліматичної рівноваги та збереження біорізноманіття. Значний внесок у формування таких підходів здійснює Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй, аналітичні матеріали якої дозволяють простежити динаміку змін світових лісових ресурсів. Дані Глобальної оцінки лісових ресурсів свідчать про трансформацію структури лісокористування, поступове зниження темпів знеліснення в окремих регіонах та посилення ролі програм відновлення лісів як інструменту кліматичної політики [1].

Особливе значення у формуванні сучасної моделі правового регулювання лісів належить праву Європейського Союзу, яке характеризується інтеграційним характером та міжгалузевою взаємодією різних політик. Лісове регулювання у ЄС не обмежується вузьким сектором природокористування, а охоплює кліматичні, екологічні та торговельні механізми. У цьому контексті важливу роль відіграє Лісова стратегія ЄС до 2030 року, а також правові інструменти, спрямовані на облік викидів і поглинання парникових газів у секторі землекористування та лісового господарства. Додатковим елементом правового впливу є регламент щодо продукції, пов'язаної зі знелісненням, який запроваджує нову модель відповідальності суб'єктів господарювання у глобальних ланцюгах постачання [4; 7; 8].

У національному правопорядку України ліси мають комплексний правовий статус, поєднуючи екологічні, природоресурсні та господарські функції. Аналіз чинного законодавства свідчить, що закладені у ньому підходи значною мірою корелюють із міжнародними та європейськими тенденціями розвитку екологічного права. Це створює підґрунтя для подальшої гармонізації національного лісового та екологічного законодавства з *acquis* ЄС, з урахуванням сучасних кліматичних викликів і необхідності екосистемно орієнтованого управління природними ресурсами [11; 10].

Важливим напрямом такого зближення є імплементація європейських стандартів управління лісами у національну правову систему. Практичні механізми адаптації включають гармонізацію нормативно-правових актів із положеннями права Європейського Союзу, запровадження систем моніторингу стану лісових ресурсів відповідно до європейських стандартів, удосконалення процедур стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля у сфері лісового господарства, а також розвиток інституційної співпраці з європейськими екологічними структурами. Важливу роль у цьому процесі відіграє імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною

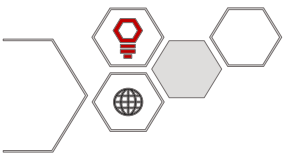

та Європейським Союзом, що передбачає поступове наближення екологічного законодавства України до *acquis* ЄС.

Суттєвим елементом адаптації є також впровадження сучасних систем електронного обліку деревини, удосконалення процедур контролю за законністю походження лісової продукції, а також розвиток механізмів прозорості та публічного доступу до екологічної інформації. Такі інструменти сприяють підвищенню ефективності управління лісовими ресурсами та забезпечують відповідність національної практики європейським стандартам екологічного врядування.

Теоретичне осмислення лісів як об'єкта сучасного екологічного права дедалі частіше здійснюється через призму екосистемного підходу, який передбачає інтегроване управління природними ресурсами з урахуванням взаємозв'язків між біотичними та абіотичними компонентами довкілля. У межах цього підходу ліси розглядаються не лише як об'єкти права власності або господарського використання, а як складні соціоекологічні системи, що забезпечують кліматичну стабільність, збереження біорізноманіття та підтримання екосистемних послуг [12; 3]. Така трансформація концептуального розуміння лісів зумовлює необхідність перегляду традиційних правових категорій, зокрема щодо меж використання природних ресурсів і принципів сталого розвитку.

У сучасній доктрині екологічного права посилюється тенденція до інтеграції кліматичного та природоохоронного регулювання, що проявляється у формуванні міждисциплінарної моделі «кліматично орієнтованого екологічного права». Відповідно до цієї моделі ліси виступають ключовим елементом досягнення кліматичної нейтральності, оскільки їхній правовий режим пов'язаний із механізмами скорочення викидів парникових газів і забезпечення природного поглинання вуглецю [13; 7]. У цьому контексті правове регулювання лісів дедалі більше набуває глобального характеру, що підтверджується розвитком міжнародних кліматичних домовленостей і

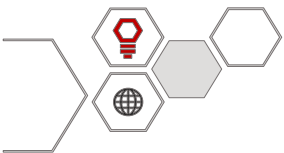

політик Європейського Союзу. Взаємодія різних рівнів правового регулювання сприяє формуванню нової моделі екологічного врядування, у межах якої ліси розглядаються як ключовий елемент стабілізації кліматичної системи та забезпечення екологічної безпеки.

Значний вплив на сучасні підходи до регулювання лісів має концепція екологічного конституціоналізму, яка розглядає охорону довкілля як фундаментальну конституційну цінність. У межах цієї концепції ліси сприймаються як елемент публічного інтересу, що потребує підвищеного рівня правового захисту та впровадження превентивних механізмів державного управління [14]. Відповідно, право поступово відходить від суто компенсаторної моделі реагування на екологічні порушення до превентивної та ризик-орієнтованої моделі, яка базується на принципах обережності та недопустимості екологічного регресу.

Не менш важливою є концепція багаторівневого екологічного врядування, відповідно до якої правове регулювання лісів формується на перетині міжнародного, наднаціонального та національного рівнів. Європейський зелений курс і пов'язані з ним стратегії демонструють перехід до інтегрованої моделі екологічної політики, де лісове господарство розглядається як складова ширшої системи кліматичного та економічного регулювання [15; 4]. Такий підхід сприяє формуванню нових стандартів відповідальності держав і суб'єктів господарювання, зокрема через механізми екстериторіального впливу права ЄС.

У контексті розвитку міжнародного екологічного права особливого значення набуває принцип сталого управління лісами, який поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти використання природних ресурсів. Доктринально цей принцип розглядається як складова ширшої концепції сталого розвитку, що передбачає баланс між потребами сучасного покоління та інтересами майбутніх поколінь [9; 16]. Його імплементація у правових

системах держав свідчить про поступову еволюцію природоресурсного права у напрямі екосистемно орієнтованої моделі регулювання.

У ХХІ столітті людство стикається з комплексом взаємопов'язаних глобальних криз, серед яких ключовими є зміна клімату, деградація екосистем і стрімка втрата біологічного різноманіття [9]. Ці процеси мають не лише екологічний, а й соціально-економічний та правовий вимір, оскільки безпосередньо впливають на умови життя людини, продовольчу безпеку та стабільність держав.

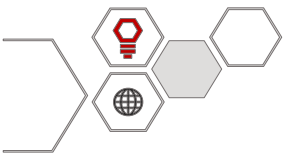
Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року визначає 17 Цілей сталого розвитку, досягнення яких неможливе без збереження та відновлення лісових екосистем [9]. Ліси прямо або опосередковано пов'язані з реалізацією Цілі сталого розвитку 13 «Боротьба зі зміною клімату» та Цілі сталого розвитку 15 «Захист екосистем суші».

Антропогенна зміна клімату, спричинена зростанням концентрації парникових газів, призводить до масштабних змін у природних системах, що підтверджується сучасними науковими оцінками [3]. У цих умовах ліси виконують стабілізуючу роль, поєднуючи функції природного поглинача вуглецю, регулятора клімату та осередку біорізноманіття [1].

Згідно з даними FRA 2020, станом на 2020 рік ліси покривали близько 4,1 млрд га, що становить приблизно 31 % суходолу планети. У період 1990–2020 років було втрачено близько 420 млн га лісів унаслідок зміни землекористування, хоча середньорічні темпи знеліснення демонструють тенденцію до зниження, що підтверджується також результатами дистанційного зондування Землі [1; 2].

Ці дані мають нормативне значення, оскільки використовуються державами для виконання зобов'язань у межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Паризької угоди [9].

Сучасне екологічне право дедалі активніше спирається на екосистемний підхід, відповідно до якого ліси розглядаються як складні природні системи,

що забезпечують широкий спектр екосистемних послуг [3]. У кліматичному вимірі ліси виконують подвійну функцію: вони є як поглиначами вуглецю, так і чинником адаптації до зміни клімату. Втрата або деградація лісів призводить до зростання чистих викидів парникових газів, тоді як відновлення лісів сприяє досягненню кліматичних цілей [1].

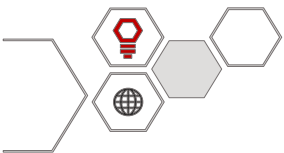
У праві Європейського Союзу ліси не є предметом виключної компетенції, що зумовлює застосування принципу субсидіарності. Водночас формується інтегрована міжгалузева модель регулювання лісів через екологічне, кліматичне, аграрне та торговельне право [4].

Лісова стратегія ЄС до 2030 року визнає ліси багатофункціональними екосистемами та ключовим елементом Європейського зеленого курсу. У кліматичному праві ЄС ліси інтегровані через регулювання сектора землекористування, змін землекористування та лісового господарства (LULUCF), що встановлює обов'язки держав-членів щодо обліку викидів і поглинання парникових газів [7].

Регламент (ЄС) 2023/1115 запроваджує новий правовий підхід до охорони лісів, пов'язуючи доступ продукції до внутрішнього ринку ЄС із дотриманням екологічних стандартів у країнах походження. Цей акт має екстериторіальний характер і формує нову модель екологічної відповідальності суб'єктів господарювання [8].

Дані FRA 2020 свідчать, що чисті темпи втрати лісів у світі у 2010–2020 роках становили – 4,7 млн га на рік, що є нижчим показником порівняно з попередніми десятиліттями. Окремі держави демонструють чистий приріст лісових площ, що підтверджує ефективність політик відновлення лісів [1].

Попередні дані для FRA 2025 вказують на зниження темпів знеліснення у країнах, які раніше входили до групи лідерів за цим показником, зокрема в Індонезії та Бразилії [3]. Аналогічні тенденції зафіксовані на Африканському континенті за даними Об'єднаного дослідницького центру Європейської комісії [5].

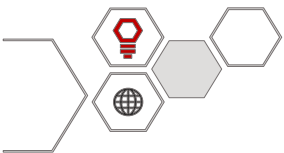
За даними FAO, у 2020 році площа мангрових лісів становила близько 14,8 млн га, при цьому темпи їх втрати у 2010–2020 роках суттєво знизилися порівняно з попереднім десятиліттям. Дослідження підтверджують високу здатність мангрових екосистем до природного відновлення, що є важливим прикладом ефективності екосистемного підходу [3].

Використання дистанційного зондування Землі та цифрових платформ для обліку лісів є ключовим інструментом сучасного екологічного врядування. Платформа FRA забезпечує підвищення якості даних, їх порівнюваність і доступність, що має принципове значення для правозастосування [2]. Завдяки таким інструментам формується нова модель управління природними ресурсами, заснована на поєднанні наукових даних, правових механізмів і міжнародної співпраці.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що ліси у сучасному праві дедалі чіткіше набувають статусу комплексного об'єкта екологічного та кліматичного регулювання, який не може розглядатися виключно крізь призму ресурсного або господарського підходу [1; 4]. Міжнародні стандарти, сформовані під егідою FAO, право Європейського Союзу та національне законодавство України демонструють поступове зближення у розумінні багатофункціональної ролі лісів як ключового елемента екосистемної рівноваги та кліматичної стабільності.

Доведено, що підхід Європейського Союзу до правового регулювання лісів характеризується міжгалузевістю, інтеграцією екологічних і кліматичних цілей та посиленням превентивної функції права [4; 8]. Запровадження екстериторіальних механізмів охорони лісів свідчить про трансформацію ролі права у сфері глобального екологічного врядування та формування нових стандартів відповідальності держав і суб'єктів господарювання.

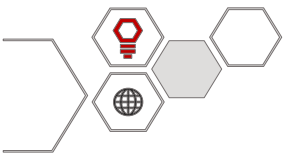
Обґрунтовано, що для України досвід Європейського Союзу має не лише орієнтаційне, а й практичне значення. Гармонізація лісового та екологічного законодавства з *acquis* ЄС повинна здійснюватися з урахуванням національних

особливостей, екологічних ризиків і потреб післявоєнного відновлення довкілля [11; 10]. Ключовим завданням є перехід від фрагментарного регулювання до цілісної, екосистемно орієнтованої моделі управління лісами. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному обґрунтуванні правової природи лісів як інтегрованого об'єкта екологічного та кліматичного права у системі багаторівневого екологічного врядування, а також у визначенні напрямів адаптації національного законодавства України до сучасних регуляторних механізмів права Європейського Союзу у сфері охорони лісів.

Список використаних джерел.

1. FAO. Global Forest Resources Assessment 2020: Main Report. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020. 164 p. DOI: <https://doi.org/10.4060/ca9825en>
2. FAO. FRA 2020 Remote Sensing Survey. FAO Forestry Paper No. 186. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2022. DOI: <https://doi.org/10.4060/cb9970en>
3. FAO. The State of the World's Forests 2024. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cd1211en>.
4. European Commission. New EU Forest Strategy for 2030. Brussels : European Commission, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0572> .
5. European Commission, Joint Research Centre. JRC Map of Forest Cover for Year 2020 : Data Set. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. URL: <https://africa-knowledge-platform.ec.europa.eu/dataset/jrc-map-forest-cover-year-2020>.

6. European Commission, Joint Research Centre. Global Forest Cover 2020 (GFC 2020) : Data Set. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. URL: <https://forobs.jrc.ec.europa.eu/GFC>.

7. Regulation (EU) 2018/841 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on the inclusion of greenhouse gas emissions and removals from land use, land use change and forestry (LULUCF) in the 2030 climate and energy framework. Official Journal of the European Union. 2018. L 156. P. 1–25. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R0841>.

8. Regulation (EU) 2023/1115 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on the making available on the Union market and export from the Union of certain commodities and products associated with deforestation and forest degradation. Official Journal of the European Union. 2023. L 150. P. 206–247. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1115>.

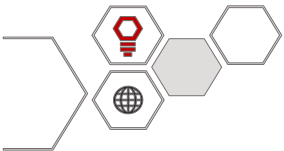
9. United Nations General Assembly. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York : United Nations, 2015. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.

10. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.

11. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12>.

12. Convention on Biological Diversity. Ecosystem Approach (COP 5 Decision V/6). Nairobi : United Nations Environment Programme, 2000. URL: <https://www.cbd.int/ecosystem/>.

13. Paris Agreement. United Nations Framework Convention on Climate Change. Paris, 2015. URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>.

14. Kotzé L. J., Kim R. E. Earth System Law. *Environmental Law Review*. 2019. Vol. 21, No. 1. P. 3–6. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461452919829921>.
15. European Commission. The European Green Deal (COM(2019) 640 final). Brussels : European Commission, 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>.
16. IPCC. Climate Change 2023: Synthesis Report. Geneva : Intergovernmental Panel on Climate Change, 2023. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>.
17. Forest Europe. State of Europe's Forests 2020. Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe. 2020. URL: <https://foresteurope.org>.